

Projekts Nr. 2008/0003/1DP/1.2.1.2.1/08/IPIA/VIAA/002 "Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglītībai" tiek realizēts ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu

Projekta 1.aktivitāte „Valsts valodas programmu pilnveide, mācību materiālu izstrāde pilnveidotajam mācību saturam un to aprobācija”

MĀCĪBU PRIEKŠMETA „LITERATŪRA” PROGRAMMAS PARAUGS PROFESIONĀLĀS VIDĒJĀS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMĀS

Ievads

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta „Literatūra” programmas paraugs ir veidots atbilstoši Latvijas Republikas Vispārējās izglītības likumam un Ministru kabineta 2008. gada 2. septembra noteikumu Nr. 715 „Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem” 23. pielikumam „Literatūra. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts”.

Mācību programmas mērķis: sekmēt izglītojamā emocionālo, radošo un intelektuālo spēju attīstību, izpratni par literatūras daudzveidību un ieinteresētību folkloras un literatūras mantojuma izzināšanā.

Mācību programmas uzdevumi:

- attīstīt audzēkņos prasmi raksturot latviešu rakstnieku daiļdarbu žanru, sižetu, tēmas, motīvus un tēlus, sastatīt literāro darbu ar atbilstošu kultūras tipu un literatūras virzienu, atsevišķos gadījumos ar cittautu literāro procesu;
- aplūkot rakstnieku dzīves gājuma un daiļdarbu kopsakarībās ar Latvijas kultūrvēsturiskajiem procesiem un Latvijas garīgās un materiālās kultūras vērtībām;
- literāro tekstu analizē pievērsties arī vārdu krājuma pilnveidei, ar runas kultūru un runas prasmi saistītiem lingvistikas jautājumiem;
- rosināt skolēnus radošai darbībai, aktualizējot iegūtās zināšanas un prasmes, personīgo pieredzi un meklējumdarbību.

Programmas satura un aktualitātes pamatojums.

Programmā ietvertais literatūras saturs izkārtots, respektējot kultūras tipu un literāro virzienu attīstību un literatūras vēstures procesa specifiku.

Programmas ietvaros sasniedzamais literatūras apguves rezultāts paredz noteiktu zināšanu kopumu, skolēnu analītisko un radošo spēju attīstīšanu, kā arī izpratni par literatūras un kultūras, un valodas/lingvistikas mijiedarbi.

Apgūstot piedāvātos daiļdarbus, skolēni iegūst zināšanas un prasmes gan literatūras vēsturē un teorijā, gan literārā teksta analīzē un interpretācijā. Vienlaikus tiek aktualizēta radošā darbība, uzdevumos kreatīvi iekļaujot skolēnu pieredzi, attieksmi pret literatūru, vēsturi, izglītību, mākslu un kultūru. Programmas novatorisms saistās ar kultūras un lingvistiskā konteksta integrēšanu latviešu literatūras satura apgūvē. Programmā aktualizētā starppriekšmetu saikne veicina latviešu literatūras satura apguvi saistībā ar kulturoloģijas, Latvijas vēstures un kultūrvēstures, klasiskās un mūsdienu sadzīves un materiālās kultūras fenomeniem, valodas attīstības procesu. Apguvei ieteicamais **kultūras konteksts** veicina izpratni par literatūru kā kultūras procesa sastāvdaļu, akcentē literāro darbu saikni ar mūsdienu kultūru. Programmā iestrādātais **lingvistiskais konteksts** paredz saistībā ar analizējamo tekstu aktualizēt tematiski atbilstošus leksikas vai valodas izteiksmes jautājumus.

Programmā piedāvāto autoru un daiļdarbu klāsts var tikt variēts pēc skolotāja ieskatiem atbilstoši katras skolēnu grupas mācāmības pakāpei.

Ar zvaigznīti (*) programmā apzīmēti autori, ko skolēni varētu būt apguvuši pamatskolā.

Programmas sasniedzamie rezultāti.

Apgūstot programmu, vispārizglītojošo skolu skolēniem ir šādas zināšanas un prasmes:

- izpratne par latviešu literatūras procesu vēsturiskā skatījumā,
- pilnveidotas literārā teksta analīzes prasmes,
- attīstītas skolēnu radošās darbības prasmes,
- nostiprinātas prasmes uztvert un interpretēt literāros fenomenus kultūras kontekstā,
- prasmes saskatīt daiļdarba lingvistisko specifiku,
- sniegts ieskats par dažu nozīmīgu cittautu rakstnieku recepciju Latvijā,
- veidojas attieksmes pret literārajos darbos atklātajām ētiskajām un estētiskajām vērtībām.

1. kurss

Nr.p. k.	Tēma	Apakštēmas	Stundu skaits	Zināšanas, prasmes, radošā darbība, attieksmes	Kultūras konteksts	Lingvistiskais konteksts
1.	Literatūra - kultūras sastāvdaļa un vārda māksla.	1. 1. Literatūra kā mākslas veids. 1. 2. Teksta saikne ar autoru, lasītāju, dažādu tekstu analīze un interpretācija. 1. 3. Literatūras mijiedarbe ar mākslas veidiem. 1. 4. Latviešu un cittautu literārie kontakti. 1. 5. Literatūras teorija (laiks, telpa, mākslinieciskās izteiksmes līdzekļi u. c.).	5	Formulē savu viedokli par pasaules literatūras ietekmi uz latviešu literatūru. Veido priekšstatu par pasaules un latviešu literatūras attīstības tendencēm. Prot paskaidrot jēdzienus <i>māksla, literatūra</i> . Zina mākslinieciskos izteiksmes līdzekļus. Gūst priekšstatu par mākslinieciskās telpas un laika jēdzieniem.	Iepazīšanās ar Latvijas Kultūras kanonā iekļautajām vērtībām. Dažādu laikmetu mākslas veidu mijiedarbība. Moderno mākslas veidu izpausmes (instalācijas u.c.). Panorāmisks skatījums uz latviešu literatūru un kultūru Rakstniecības un mūzikas muzejā vai muzeja interneta vietnē www.rmm.lv . Latvijas Kultūras kanonā iekļautās	Zinātnes termini.

					vērtības un to skaidrojumi.	
2.	Mitoloģija un folklorā.	<p>2. 1. Mīts kā senākā pasaules uztveres un izpratnes forma.</p> <p>2. 2. Simboli dažādu tautu mītos.</p> <p>2. 3. Heroisms mītā („Prometejs” un pasakā „Kurbads”)</p> <p>2. 4. Estētiskās kategorijas mītos.</p> <p>2. 5. Mitoloģijas iezīmes latviešu folklorā.</p> <p>2. 6. Latviešu folkloras vākšana, sistematizēšana, aktualizēšana (tautasdziesmas, vēstītājfolklora, brahiloģismi).</p>	4	<p>Saskata kopīgo un atšķirīgo pasaules un latviešu mitoloģijā.</p> <p>Prot raksturot folkloras savdabību.</p> <p>Izprot estētiskās kategorijas pasaules tautu mītos, latviešu folklorā un literārajā pasakā.</p> <p>Saskata mākslinieciskos izteiksmes līdzekļus folkloras tekstos.</p>	<p>Dainas – UNESCO pasaules mantojums.</p> <p>www.barona muzejs.lv</p> <p>Personības aktualizācija kultūrā.</p>	<p>Personvārdi.</p> <p>Eponīmi.</p> <p>Personvārdu izcelsme un semantika.</p> <p>K. Siliņš „Personvārdu vārdnīca” (<i>Zinātne</i>, 1990).</p> <p>(Iepazīšanās ar dažādiem eponīmiem, kas valodā saglabājušies no sengrieķu mītiem (Ahileja papēdis, Trojas zirgs, Amora bulta u.c.), nozīmes skaidrošana un izmantošana aktīvajā leksikā.</p> <p>I. Ruberte „Senvārdu vārdnīca” (<i>Zvaigzne ABC</i>, 2004).</p>
3.	Senākie rakstu pieminekļi.	<p>3. 1. Literatūras sākotnes meklējumi latviešu un pasaules vēsturiskajās hronikās.</p> <p>3. 2. Pirmie fragmentārie</p>	2	<p>Veido priekšstatu par kultūras tendencēm Latvijā un pasaulē līdz 15. gs.</p>	<p>Kristietība Latvijā.</p> <p>Bībeles tulkojumi.</p> <p>Senākie rakstu pieminekļi.</p>	<p>Bībeles valodas īpatnības.</p> <p>Vecā druka.</p>

		teksti latviešu valodā. 3.3. Bībeles tulkojums latviešu valodā.				
4.	Latviešu literatūras pirmsākumi.	4. 1. Apgaismības idejas latviešu literatūrā 18. – 19. gs. vidū (Vecais Stenders, G.Merķelis). 4. 2. Pirmo latviešu periodisko izdevumu nozīme literatūras attīstībā. 4. 3. Pirmie latviešu tautības autori (J.Ruģēns, A. Līventāls, A. Leitāns, E. Dinsbergs).	4	Salīdzina laicīga un reliģiska satura darbus. Iepazīstas ar agrāko laiku periodiku Latvijā. Apzinās nacionālās atmodas būtību laika posmā no 19. gs. vidus līdz mūsdienām.	Pirmā populārzinātniskā grāmata latviešu valodā. Latvijas ābeču kolekcijas. www.lnb.lv sadaļā “Digitālā bibliotēka”.	Vecvārdi.
5.	Latviešu nacionālās identitātes veidošanās literatūra.	5. 1. Jaunlatviešu kustība (J. Alunāns, K. Valdemārs, K. Barons, F. Brīvzemnieks). 5. 2. Tautiskais/nacionālais romantisms. Ausekļa dzeja. 5. 3. Eposs Latvijā un pasaulē (A. Pumpura eposs „Lāčplēsis”*, <i>igauņu eposs „Kalevala”, somu eposs „Kalevipoegs”</i>).	5	Zina jaunlatviešu kustības pārstāvjus. Izprot tautiskā/ nacionālā romantisma raksturīgākās iezīmes literārajā tekstā. Prot salīdzināt divu eposu fragmentus.	Pumpura tēla Lāčplēsis inspirācija spēlfilmā ”Lāčplēsis” 1930. g., Raiņa un M.Zālītes daiļradē. Tautiskā /nacionālā romantisma simbolika (Lāčplēša ordenis, Lāčplēša diena) kultūrtelpā un sadzīvē. Jaunlatviešu personību aktualizācija	Jaunlatviešu izveidotā leksika. Dēminutīvi.

					kultūrā (ielu nosaukumi.)	
6.	Literārā daudzveidība 19. gs. beigās.	6. 1. Reālisma aizsākumi literatūrā. 6. 2. Brāļi Kaudzītes „Mērnīeku laiki”.	8	Izprot reālisma rašanās cēloņus, vispārīgās iezīmes un latviešu reālistiskās literatūras – prozas, dramaturģijas – veidošanos. Raksturo tēlu tipoloģiju brāļu Kaudzīšu romānā „Mērnīeku laiki”. Vērtē 19. gs. uzvedības normas Latvijā. Salīdzina teritoriālo reformu kā laikmeta zīmi 19. gs. un 21. gs.	Kārklū vācietis - laikmeta sabiedrības tipāžs. Pseudotautiskums. Romāna nozīme reģionālā kontekstā. Brāļu Kaudzīšu memoriālais muzejs „Kalna Kaibēni”. www.vecpiebalga.lv (sadaļa MUZEJI)	Apvidvārdi. Mūsdienu anglicismu ienākšana latviešu literārajā valodā. Barbarismi, slengs. „Latviešu valodas slenga vārdnīca” (Zvaigzne ABC, 2009).
		6. 3. Psiholoģisms R. Blaumaņa prozā un dramaturģijā. „Salna pavasarī” *, „Raudupiete”, „Purva bridējs”, „Pazudušais dēls”.	12	Saskata biežāk sastopamos telpas un laika modeļus R. Blaumaņa tekstos. Atrod un pamato R. Blaumaņa metaforas un simbolus daiļdarba ideju reprezentācijā. Izprot vērtību nozīmi R. Blaumaņa daiļdarbos, salīdzina ar mūsdienu vērtību izpratni.	Personības aktualizācija (ielu, bulvāru, prēmiju, teātra nosaukumi). R. Blaumaņa memoriālmuzejs www.braki.lv Filma „Indrāni”. Spēlfilmas „Purva bridējs”, „Nāves ēnā”. L. Volkova „Blaumaņa zelts” (Karogs, 2008).	Senākās teikuma konstrukcijas R. Blaumaņa tekstos. Monologs, polilogs, dialogs. Izsaukmes vārdi kā tēlainības paņēmiens. Diskusijas pamatprincipi, argumentācijas prasmju izkopšana.

		6. 4. Eksistenciālā pasaules izjūta E. Veidenbauma dzejā.	4	Iepazīstas ar E. Veidenbauma dzejas paraugiem, konstatē filozofiskās dzejas iezīmes. Lasa un analizē E. Veidenbauma dzeju, izmantojot biogrāfiskās interpretācijas metodi.	Protesta izpausmes forma E. Veidenbauma dzejā un mūsdienu sabiedrībā.	Uzrunas formu lietojums literārajā tekstā kā autora stratēģija.
		6. 5. Romantisma un modernisma krustpunkti latviešu literatūrā. 6. 6. "Bālo zēnu" tēls J. Poruka prozā. „Romas atjaunotāji”, „Pērļu zvejnieks”.	7	Saskata jauna tipa literāra personāža iezīmes J. Poruka prozas darbos. Argumentē Poruka tēlu simboliskumu (pērles, dzirnavas u. c.).	F. Nīčes „Tā runāja Zarasutra” plašā rezonanse.	Filozofijas jēdzieni: eksistence, transcendentālais, pārcilvēks, „mūžīgā atgriešanās” u.c.
		6. 7. Indivīda un sabiedrības attiecības Aspazijas daiļradē. „Zaudētās tiesības”, dzejoļu krājums „Sarkanās puķes”.	7	Apzinās sievietes lomu sabiedrībā 19. gs. otrajā pusē, izprot feminismu kā kultūras sastāvdaļu. Pēta feminisma tendenču izpausmes Aspazijas drāmā “Zaudētās tiesības”. Iepazīstas ar drāmas uzbūves principiem. Prot noteikt romantisma iezīmes Aspazijas dzejā.	Sievietes loma sabiedrībā 19. gs. otrajā pusē. Feminisms kā kultūras sastāvdaļa. „Mūsdienu feministiskās teorijas: antoloģija” (Jumava, 2001).	Drāmas teksta īpatnības: monologs, dialogs, polilogs, iekšējais monologs.
7.	Raiņa fenomens.	7. 1. Raiņa personības raksturojums. 7. 2. Simbolisms Raiņa dramaturģijā. „Pūt, vējiņi!”, „Jāzeps un viņa brāļi”, „Uguns un nakts”.	8	Saskata un izprot atpazīstamu kultūras kodu aktualizācijas principu Raiņa lugās.	Tautasdziesmas „Pūt, vējiņi!” popularitātes fenomens. Ētiskās un estētiskās kategorijas (garīgais, fiziskais spēks, varmācība u. c.).	Vārddarināšana, Raiņa poētismi.

4 mācību stundas vēlams paredzēt cittaotu literatūras apguvei.

2. kurss

Nr. p.k	Tēma	Apakštēmas	Stundu skaits	Zināšanas, prasmes, radošā darbība, attieksmes	Kultūras konteksts	Lingvistiskais konteksts
7.	Raiņa fenomens latviešu kultūrtelpā.	7. 3. Raiņa personība un daiļrade dažādu literatūrzinātnieku skatījumā. 7. 4. Raiņa dzejoļu krājumu kompozīcijas un satura savdabība. „Gals un sākums”, „Dagdas piecu skiču burtnīca”.	8	Saprot Raiņa tēlotā individuālo izjūtas un ideālistiskos uzskatus. Iepazīstas ar Raiņa dzejas formu īpatnībām. Analizē un izsaka savu viedokli par liriskā ”es” noskaņām. Nosaka Raiņa dzejas pamatmotīvus. Interpretē Raiņa dzeju modernisma (simbolisma) kontekstā.	Dzejas dienas. Raiņa muzeji. Raiņa literārā mantojuma aktualizācija kultūrā (kino, mūzika, teātris, tēlotājmāksla). G. Grīnuma „Piemīņas paradoksi” (<i>Karogs</i> , 2009).	Poētismi. Vārddarināšana.
8.	20. gs. sākuma literārās situācijas raksturojums.	8. 1. Agrīnais modernisms. E. Virzas dz. krāj. „Biķeris”.	2	Iepazīstas ar 20. gs. literatūras daudzveidību. Prot saskatīt modernisma iezīmes, pretstatus un simbolus literārajos darbos. Saskata E. Virzas dzejoļu krājuma ”Biķeris” galvenos motīvus.	Jugendstila iezīmes tēlotājmākslā, arhitektūrā un literārajos izdevumos. Rīgas Jugendstila centrs: www.jugendstils.riga.lv .	Sinonīmu rindas. „Latviešu valodas sinonīmu vārdnīca” (<i>Avots</i> , 2002).
		8. 2. Romantisma izteiksmes veids F. Bārdas dzejā. Panteisms dzejoļu krājumā „Zemes dēls”.	3	Pēta F. Bārdas panteisma iezīmes, analizē motīvus, tēlus. Saskata romantiskās opozīcijas – Zemes dēls un Zvaigžņu meita – klātesamību F. Bārdas dzejoļu krājumā „Zemes dēls”.	Literāro darbu un tēlotājmākslas motīvu paralēlu interpretācija. V. Purvīša ainavas.	

		8. 3. Literārās pasakas žanrs K. Skalbes daiļradē. Simboliskie tēli. Novitātes ētisko un estētisko kategoriju interpretējumā pasakās „Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties” un „Kā Jānis brauca nezināmo meklēt”.	6	Atkārtoto literārās pasakas žanra pazīmes. Saskata kopīgo un atšķirīgo tautas pasakai un literārajai pasakai. Izprot simbolisko un alegorisko tēlu nozīmi K. Skalbes pasakās.	Ziemeļmeitas tēla aktualizācija mūsdienu kultūrtelpā. “Jumpravas” dziesma “Ziemeļmeita”. Animācijas filmas bērniem pēc K.Skalbes pasaku motīviem.	Vārddarināšana. K. Karulis ”Latviešu etimoloģijas vārdnīca” (Avots, 2001).
		8. 4. Mākslinieciskā meistarība V. Plūdoņa lirikā. Liroepika. Dzejas motīvi. „Tīreļa noslēpums”, „ Divi pasaules”, „ Rekviēms”.	4	Pilnveido priekšstatu par liroepikas žanriem, pazīmēm, māksliniecisko veidojumu. Prot argumentēti sasaistīt daiļdarbu problemātiku ar mūsdienām. Analizē V. Plūdoņa motīvus.	V. Plūdoņa poēmās pieteiktās problēmas (izglītības iegūšanas iespējas, sabiedrības noslāņošanās u. c.) aktualizēšana.	Dzejas valodas skaniskums un ritmiskums. Plūdonisms. Daiļdarba fonētiskās īpatnības (asonanse, aliterācija).
		8. 5. Individualizācijas un subjektivizācijas izpausmes J. Akuratera stāstā „ Kalpa zēna vasara”.	4	Saskata cilvēka jūtu un dabas mijiedarbi J. Akuratera stāstā. Izprot iekšējā monologa nozīmi personāža atklāsmē.	J. Akuratera apbalvojumi –Triju Zvaigžņu ordenis (1926) un Tēvzemes balva rakstniecībā (1927) kā Valsts augstākās atzinības zīmes.	Psiholoģijas termini.

		8. 6. Tradicionālais un novatorais J. Jaunsudrabiņa prozā. „Vēja ziedi” vai „Aija”.	8	Izprot J. Jaunsudrabiņa tēlu izveides specifiku. Izsaka savu viedokli par liktenīgā mirkļa lomu cilvēka dzīvē. Izmanto antonīmus tēlu raksturošanā.	Ziemeļnieciskais fatālisms J. Jaunsudrabiņa darbos. J. Jaunsudrabiņa darbu ekranizējumi. J. Jaunsudrabiņa devums tēlotājmākslā.	Antonīmi, to izmantojums. Vēstules veidošanas pamatprincips.
9.	Literatūras polilogs 20. gs. 20. – 40. gados.	9. 1. Pozitīvisms literatūrā. J. Veselis. „Tīruma ļaudis”. Latviskuma kods. E. Virza. „Straumēni”.	5	Prot argumentēt tēlu rīcības motīvus. Saskata latviešu idealizētās lauku sētas savdabību. Konstatē pozitīvisma iezīmes daiļdarbā, tematikas aktualitāti laikmeta vēsturisko un ekonomisko procesu kontekstā.	Etnogrāfiskā Brīvdabas muzeja koncepcija www.brivdabasmuzejs.lv www.vmm.lv/lv . Ieskats 20. gs. 20. – 30. gadu periodikā www.lnb.lv , sadaļa „Digitālā bibliotēka”. „Jāņu grāmata” (Norden AB, 2008).	Ar lauku sētu un lauku darbiem saistītās leksēmas.
		9. 2. Vēsturiskā romāna žanrs. A. Grīna romāns „Dvēseļu putenis” vai „Nameja gredzens”.	5	Sastata vēsturisko avotu piedāvāto informāciju par Pirmo pasaules karu ar literārajā darbā atainotajiem notikumiem. Veido priekšstatu par latviešu strēlnieka tēlu un personības ideāliem. Raksturo vēsturisko notikumu tēlojumu A. Grīna daiļradē.	www.strelnieku muzejs.lv Dokumentālā filma „Strēlnieku zvaigznājs” (1982).	„Latviešu – krievu militārās leksikas minimums” (LVAVP, 1999).

	<p>9. 3. Sociālā tematika. Vēstījuma paņēmieni un vēstītāja koncepcija E. Birznieka-Upīša „Pelēkā akmens stāstos” *. Laikmeta tēlojums. P. Rozīša romāns „Ceplis” vai A. Upīša noveļu krājumi „Kailā dzīvība” vai „Aiz paradīzes vārtiem”.</p>	7	<p>Apzinās vēstītāja funkciju daiļdarba pamatdomas atklāsmē. Saskata tipiskos tēlus, analizē tēlu attiecības, izvērtē personāžu rīcību izvēles situācijā. Dzīvības motīva variācijas novelēs. Interpretē jēdzienus: <i>dzīve, dzīvība, nāve, vara, zeme un paradīze</i>.</p>	<p>Lielākie Latvijas akmeņi. Kaukāzs – latviešu bēgļu apmešanās vieta Pirmā pasaules kara laikā. Spēlfilma „Ceplis” – Kultūras kanona sastāvdaļa. Jēdziena <i>paradīze</i> aktualizēšana kultūrtelpā un sadzīvē.</p>	<p>Apvidvārdu nozīme telpas un laikmeta atveidē. J. Kursīte. „Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb novadu vārdene” (<i>Madris</i>, 2007). Leksika publiskās runas un argumentācijas veidošanai. Leksika sajūtu gleznu radīšanai. Leksēmas „nauda” vēsturiskie ekvivalenti (lats, vērdiņš, dukāts).</p>
	<p>9. 4. Romantisma izteiksmes specifika A. Skujiņas, J. Sudrabkalna, J. Ziemeļnieka dzejā.</p>	2	<p>Iepazīstas ar dzejas tematiku, galvenajiem motīviem, dzejas māksliniecisko izteiksmes līdzekļu savdabību. Analizē valodas īpatnības, liriskā “es” izjūtas.</p>	<p>Dziesmas ar A. Skujiņas (J. Sudrabkalna, J. Ziemeļnieka) vārdiem.</p>	<p>Epistolārā valoda.</p>

		<p>9. 5. Klasiskais modernisms, dzejas formas un izteiksmes novitāte A. Čaka pilsētas dzejā.</p> <p>Urbānisms A. Čaka dzejā.</p> <p>Indivīda liktenis laikmeta griežos poēmā „Mūžības skartie”.</p>	4	<p>Saskata modernisma iezīmes A.Čaka dzejā.</p> <p>Raksturo A. Čaka urbānās dzejas atribūtiku.</p> <p>Iepazīstas ar strēlnieku gaitu atainojumu poēmā.</p>	<p>Rīga 20.gs. 20. – 40. gados un mūsdienās. Ē. Hānbergs „Leģendārais Rīgas centrāltirgus” (Jumava, 2005).</p> <p>Latviešu karavīru dziesmas videofilmā „Sešas zvaigznes zobenā. Dziesmas latviešu strēlniekiem” (2008).</p>	<p>Žargons.</p> <p>„Latviešu valodas žargona vārdnīca” (Avots, 2005).</p>
		<p>9. 6. Ironija kā modernisma izteiksmes līdzeklis</p> <p>J. Ezeriņa īsprozā: „Mērkaķis”, „Kādas blusas stāsts”, „Iegātnīša” un E. Ādamsona noveļu krāj. „Smalkās kaites”.</p>	5	<p>Saskata anekdotiskās noveles pazīmes.</p> <p>Analizē tēlus un formulē viedokli par tēlu sistēmu.</p> <p>Zina un izprot ironijas un pašironijas nozīmi tēla atklāsmē. Ironijas, groteskas un sarkasma izmantojums noveles žanrā.</p>	<p>„Smalko kaišu” aktualizācija latviešu literatūrā.</p> <p>J. Ezeriņa „Noveles” (sērija „Klausāmgrāmata” (2009)</p>	<p>Tiešā, netiešā un noģiedamā runa.</p> <p>Svešvārdi, kas apzīmē fobijas (klastrofobija, niktofobija u. c.).</p>
		<p>9. 8. Novitātes žanru attīstībā – esejistika.</p> <p>Z. Mauriņas eseju kr. „Saules meklētāji”.</p> <p>Salīdzināmās pieejas izmantošana Z. Mauriņas esejās ”Ziemeļu tēmas un variācijas” .</p>	3	<p>Zina esejas žanra specifiku.</p> <p>Prot atklāt Z. Mauriņas savdabīgo dzīves skatījumu.</p> <p>Apzinās novatoro stilistiku Z. Mauriņas veidotajos rakstnieku portretējumos.</p> <p>Vērtē salīdzināmās metodes izmantojumu.</p>	<p>Latvijas un Eiropas kultūras kontakti</p> <p>20. gs. 20. - 30. g.</p>	<p>Valodas tēlainība – individuālā stila pazīme. Aforismi un metaforas kā izteiksmes veids.</p>

4 mācību stundas vēlams paredzēt cittaute literatūras apguvei.

3. kurss

Nr. p.k	Tēma	Apakštēmas	Stundu skaits	Zināšanas, prasmes, radošā darbība, attieksmes	Kultūras konteksts	Lingvistiskais konteksts
10.	Latviešu literārās telpas sašķēlums.	10. 1. Sociālistiskais reālisms. 10. 2. Trimdas fenomena raksturojums. 10. 3. Deportētie rakstnieki.	2	Strukturē informāciju par latviešu literārās telpas sašķeltību pēc 1945. gada, izprot šī procesa vēsturiskos apstākļus. Prot paskaidrot jēdzienus <i>deportācija</i> , <i>trimda</i> , <i>emigrācija</i> .	Latvijas Okupācijas muzejs: www.occupationmuseum.lv Vēsturiskā spēlfilma „Baiga vasara”.	Latviešu valodas specifika trimdā. Rusicismi latviešu valodā.
11.	Sociālistiskais reālisms.	11. 1. Dzeja kā ideoloģijas atspulgs J. Sudrabkalna dzejoļu krājumā „Brāļu saimē”, J. Vanaga dzejoļu krājumā „Dziļais arums”. Padomju folklorā (tautasdziesmas, anekdotes).	2	Saskata ideoloģiskos marķierus piedāvātajos tekstos. Izprot laikmeta diktētos noteikumus tekstu tapšanā. Novērtē J. Sudrabkalna dzejas tēlos tipizētās padomju cilvēka īpašības. Salīdzina, atrod kopīgo un atšķirīgo latviešu tautasdziesmās, padomju tautasdziesmās un J. Vanaga dzejā.	Dzejas formas daudzveidība. J. Kursīte „Dzejas vārdnīca” (<i>Zinātne</i> , 2002).	Padomju laikā jaunradītā leksikā.
		11. 2. V. Lācis – laikmeta pārmaiņu zīme. Romāns „Zvejnieka dēls”. Pēckara padomju realitātes atainojums A. Sakses daiļradē.	6	Gūst priekšstatu par V. Lāča, A. Sakses personību un laikmeta ietekmi viņu prozā. Izprot romāna „Zvejnieka dēls” tapšanas vēsturisko kontekstu, romāna kompozīciju, valodu, tēlu sistēmu. Raksturo galvenos personāžus A. Sakses romānā. Pilnveido zināšanas par prozas darbu kompozīciju un valodu.	Jūras tematikas aktualizācija dažādos mākslas veidos. Spēlfilma „Zvejnieka dēls” (1939, 1957). Konferences materiāli „100 gadu kopā ar V. Lāci”, sast. M. Gūtmane (<i>Zinātne</i> , 2005).	Ar jūru un zvejniecību saistītie termini un profesionālismi.

12.	Padomju laika pretrunu tēlojums un modernisma iezīmju aktualizācija latviešu literatūrā 20. gs. otrā pusē.	12. 1. „Ēzopa valoda” kā garīgās pretestības forma K. Skujenieka dzejā.	2	Sastata K. Skujenieka dzejas motīvus ar dzejnieka biogrāfiju. Saskata folkloras elementu stilizāciju.	Disidentisma izpausmes Latvijā padomju okupācijas gados.	Daudznozīmīgas leksikas izmantojums zemtekstu izveidē.
		12. 2. Individīda un laikmeta attiecību problemātika O. Vācieša dzejā.	4	Papildina zināšanas par O. Vācieša dzejas tēmām un motīviem. Veido patstāvīgus un argumentētus spriedumus par O. Vācieša dzejas tēliem un to savdabību. Argumentē pilsoniskās apziņas izpausmes.	Animācijas filmas pēc O. Vācieša dzejoļu motīviem. Dziesmas ar O. Vācieša vārdiem („Dziesma”). G. Repše”Brālis” (<i>Pētergailis</i> , 2005).	Vārdu spēles. Homonīmi.
		12. 3. V. Belševicas daiļrades tematiskās dominantes dzejā un triloģijā „Billi”.	2	Veido priekšstatu par V. Belševicas dzejas iezīmēm, motīviem, tēliem. Konstatē autobiogrāfisma iezīmes triloģijā. Prot raksturot mātes un meitas attiecības un sasaistīt atmiņu tēlojuma vēsturisko fonu ar Latvijas vēstures faktiem.	Cenzūra kā dzejnieka psiholoģiskās ietekmēšanas veids. R. Briedis. „Teksta cenzūras īsais kurss: prozas teksts un cenzūra padomju gados Latvijā” (LU Akadēmiskais apgāds, 2010) . H. Strods „PSRS politiskā cenzūra Latvijā 1940 - 1990”. (<i>Jumava</i> , 2010). „Billes” iestudējums	Poētismi V. Belševicas daiļradē.

					Nacionālajā teātrī (2009).	
		12. 4. K. Elsberga personības traģika padomju varas apstākļos. Dzeja.	2	Izprot laika un cilvēka saikni K. Elsberga dzejā, zina dzejas motīvus, tēlus, izteiksmes savdabību. Izprot politisko situāciju <i>perestroikas</i> laikā.	Rīgas mikrorajoni. J. Kulakova dziesmas ar K. Elsberga vārdiem. K. Elsberga prēmija par debiju dzejā. Politiskā situācija <i>perestroikas</i> laikā. Literātu dzimtas fenomens.	Slengs. Uztver un izskaidro lietojumu, aizstāj slengu ar normatīvo leksiku. „Latviešu valodas slenga vārdnīca” (<i>Zvaigzne ABC</i> , 2009)
		12. 5. Filozofiskuma kategorijas I. Ziedoņa dzejā un epifānijās.	4	Zina epifānijas žanra īpatnības. Saskata, nosaka un raksturo idejas, simbolus, motīvus un vērtības Ziedoņa epifānijās. Uztver un skaidro dzejoļu zemtekstus un paradoksus. Atpazīst folkloras un kultūras motīvus.	I. Ziedonis „Kukainīt, re, kā saule spīd” (sērija „Klausāmgrāmata”, 2009). N. Ikstena „Nenoteiktā bija” (<i>Diena</i> , 2006).	B. Bušmane „Piena vārdi” (<i>LU Latviešu valodas institūts</i> , 2007).
		12. 6. Psiholoģiskais romāns. R. Ezera “Aka”.	4	Analizē romāna tēlus, saskata dabas tēlojuma un cilvēka iekšējo pārdzīvojumu saikni romānā. Izvērtē pagātnes notikumu ietekmi uz cilvēka likteni. Pēta akas simbolisko nozīmi.	Akas simbolika latviešu literatūrā un kultūrā. Spēlfilma „Ezera sonāte”. Dokumentālā filma „Sieviete starp diviem romāniem” (1984). N. Ikstena „Esamība ar Regīnu” (2007).	Individualizētā valoda kā viens no tēla raksturošanas paņēmieniem. Antonīmi: laime – nelaime, prieks – bēdas.

					Dokumentālais portretējums par R. Ezeru (cikls „Rakstnieki tuvplānā”, 2003). Dailes teātra izrāde „Regīna” (2010, L. Ozoliņas monoizrāde).	
		12. 7. Eksistenciālisms un apziņas plūsma A. Bela romānā „Būris”.	3	Noskaidro eksistenciālisma iezīmes, saskata tās tekstā. Izsaka savu viedokli par cilvēka rīcību ekstremālos apstākļos.	Eksistenciālisma izpausmes dažādos mākslas veidos.	Leksēmas „būris” asociatīvie komponenti.
		12. 8. Konflikti G. Priedes lugā „Zilā” vai P. Putniņa lugā „Naktssargs un veļas mazgātāja”.	4	Saskata personības pretrunīgumu un humānisma ideālus dramatiskā darbā.	G. Priedes un P. Putniņa lugu iestudējumi Latvijas teātros. Dokumentālais portretējums par G. Priedi (cikls „Rakstnieki tuvplānā”, 2003). Patiesīguma atmosfēra grupas „Menuets” un Imanta Kalniņa dziesmās.	Dialoga veidojums.
13.	Latviešu trimdas literatūras raksturojums.	13. 1. Latviskuma kods trimdas dzejā un prozā . V. Strēlertes dzejoļu krājums “Mēness upe” vai	6	Akcentē autora personības iezīmes. Lasa dzeju un prozu, uztverot dzimtenes – svešatnes pretmetus, latviskuma kodu un emigrācijas traģisma motīvus. Izprot T. Zeltiņa tēlu sistēmā ietverto	Dzimtene – svešatne. Folkloras motīvi. I. Daukste-Silasproģe „Latviešu literārā	Leksēmu „trimda”, „emigrācija”, „klaidis” nozīmes. Uzrunas

		<p>Z. Lazdas dzejoļu krājums “Žēlastības gadi” vai “Staru viesulis”.</p> <p>T. Zeltiņa romāns “Antiņš Amerikā meklē sievu” vai “Antiņš Amerikā cīnās ar sievu un trimdu”.</p> <p>J. Klīdzēja romāns “Cilvēka bērns” *.</p>		<p>ironisko attieksmi pret latvietības dažādo izpratni.</p> <p>Analizē tiešo, bērnam specifisko pasaules uztveri J. Klīdzēja romānā. Salīdzina savu bērības pieredzi ar galvenā varoņa piedzīvojumiem un pārdzīvojumiem.</p> <p>Raksturo galvenos varoņus.</p>	<p>dzīve un latviešu literatūra bēgļu gados Vācijā : 1944-1950” (<i>Zinātne</i>, 2002), „Latviešu literārā dzīve un literatūra ASV un Kanādā 1950-1965” (<i>Valters un Rapa</i>, 2007).</p> <p>Antiņa tēla aktualizācija.</p> <p>Spēlfilma „Cilvēka bērns”.</p>	<p>konstrukcijas un pavēles izteiksme poētiskā tekstā.</p> <p>Dialektismi.</p> <p>„Latgaliešu–Latviešu–Krievu sarunvārdnīca” (<i>LVAVA</i>, 2008).</p> <p>O. Slišāns „Latgaļu volūdys vuordneica” (<i>GIRG</i>, 2009).</p>
		<p>13. 2. Modernās pasaules izjūta trimdas literatūrā – R. Mūka vai G. Saliņa, vai L. Tauna dzejā.</p> <p>Sirreālisms.</p>	2	<p>Saskata urbānās dzejas iezīmes.</p> <p>Fiksē dzejā novatoro: telpas, laika, alūziju, folkloras motīvu sapludinājumu.</p> <p>Izprot „Elles ķēķa ” izveidošanās nepieciešamību.</p>	<p>Dokumentālā filma par „Elles ķēķi” – „Pasaules nepasaulē” (2001).</p> <p>Sirreālisms mākslā.</p>	<p>Brīvais raksts.</p> <p>Apziņas plūsmas fiksēšana kā tekstveides stratēģija.</p>

		13. 3. Tradicionālās un novatorās formas sintēze M. Zīverta lugā "Minhauzena precības" * vai A. Eglīša "Bezkaunīgie veči".	2	Veido priekšstatu par M. Zīverta un A. Eglīša personībām, dramaturģijas specifiku. Meklē trimdā dzīvojošu latviešu nesaskaņu cēloņus A. Eglīša lugā. Analizē M. Zīverta un A. Eglīša lugas, konstatē komēdijas pazīmes. Uztver līdzības un atšķirības abu autoru darbos.	Minhauzena tēla aktualizācija kultūrā. Minhauzena muzejs Duntē. Latviešu bēgļu nometnes Vācijā pēc Otrā pasaules kara.	Daudznozīmīgi vārdi, tiešā un pārnestā nozīme. Vārdu spēles.
14.	Literārā situācija Latvijā pēc 1991. gada.	14. 1. Postmodernisms literatūrā. J. Einfelds "Mēness bērns" vai "Cūku grāmata". A. Ozoliņš "Dukts" vai G. Berelis "Neēd šo ābolu, tas ir mākslas darbs".	6	Salīdzina un atšķir modernisma un postmodernisma tekstu fragmentus. Apzinās autora novatorisko devumu postmodernisma literatūras attīstībā latviešu literatūrā. Konstatē postmodernās prozas specifiku, māksliniecisko paņēmieni īpatnības.	Postmodernisms mākslā. Mūsdienu literatūras aktualitātes blogā „Guntis Berelis vērtē”: raksti par literatūru” – http://berelis.wordpress.com	„Latviešu valodas žargona vārdnīca” (Avots, 2005).
		14. 2. Feminisma literatūra. N. Ikstena "Dzīves svinēšana" vai G. Repše "Īkstīte" vai "Sarkans".	3	Izprot sievietes vietu vīriešu pasaulē, mūsdienu sabiedrībā. Raksturo attēloto sievietes pasauli.	Feminisms kā kultūras sastāvdaļa. I. Novikova. „Mūsdienu feministiskās teorijas: antoloģija” (Jumava, 2001).	Feminisma teorijas termini.
		14. 3. Dzejas novatorisms I. Rozes, I. Jansones dzejā.	2	Saskata eksistenciālisma poētikas iezīmes I. Rozes un I. Jansones dzejā. Konstatē poētikas novatorismu, traģisma motīvus, laikmeta iespaidu.	Žurnāls „Luna”. Dokumentālā filma „Vai viegli būt jaunam?” (1986, 2010). Subkultūras	Jauniešu leksika.

					mūsdienu sabiedrībā – goti, emo u.c. – un attieksme pret tām.	
15.	Jaunākā latviešu literatūra: tēmas, žanri, virzieni.	15. 1. Individīda laikmeta izjūtu tēlojumi. P. Bankovska stāstā “Skola” vai “Biete”. L. Muktupāvelas romāns “Šampinjonu derība” vai I. Ābeles luga ”Tumšie brieži”.	8	Saskata mūsdienu cilvēka eksistenciālās pasaules izjūtas traģismu. Raksturo prozas un dramaturģijas specifiku, analizē darbos iešifrētos konfliktus, uztver problēmas, tēlu attiecības, nosauc mākslinieciskās īpatnības. Analizējot P. Bankovska stāstu krājumu „Skola”, salīdzina savu un tēlu pieredzi attieksmē pret skolas ikdienu.	Ģimenes tēla transformācija kultūrā, ikdienā. Spēlfilmā „Tumšie brieži”. P. Bankovska stāsta „Pagarinātās dienas grupa” ekranizācija topošajā Ingus Drulles filmā „Atmiņu labojums” – http://kino.drulle.lv Pavārmākslas aktualizēšana – „Šampinjonu receptes”. Septiņu sēriju dokumentālā filma „SIB – Īrija” (2007). Literatūras un filozofijas portāls www.satori.lv - latviešu jaunākās literatūras aktualizētājs.	Sarunvalodas stils, vienkāršrunas vārdi. „Pirmā latviešu lamu vārdu vārdnīca” (<i>I/U Diēta</i> , 1999).

		15. 2. Dzejas valodas savdabība K.Vērdiņa vai R. Brieža, vai M. Pujata, vai J. Rokpeļņa dzejā.	2	Konstatē modernisma un postmodernisma iezīmes dzejā. Iepazīstas ar dzejas paraugiem, gūst priekšstatu par dažām jaunākās dzejas iezīmēm, konstatē netradicionālu vārsmu kārtojumu.	Globalizācijas tendences kultūrā. Tekstgrupas „Orbīta” darbība. Aktualitātes latviešu literatūras kritikā. Žurnāls „Karogs”, laikraksts „Kultūras Forums” – literatūras aktualitāšu atspoguļotāji.	„Svešvārdu vārdnīca” (<i>Avots</i> , 2008).
--	--	---	---	--	---	--

4 mācību stundas vēlams paredzēt cittautu literatūras apguvei.